

Alexandru Lapusnueanu de Costache Negruzzi - comentariu literar

Nuvela apare in primul numar al revistei iesene "Dacia Literara" din 1840 sub titlul de "Scene istorice din cronicile Moldaviei. Alexandru Lapusneanu". Izvorul de inspiratie al prozatorului il constituie "Letopisetul Tarii Moldovei" de Grigore Ureche, cu paragrafele referitoare la cea de-a doua domnie a lui Alexandru-Voda Lapusneanu. Aici nuvela se afla in nucleu si Negruzzi e tentat chiar a transcrie, la un moment dat, o replica vestita a Lapusneanului consemnata de Grigore Ureche insusi: "Daca au mersu solii Tomsii si-i i-au spus, zic sa le fie zis Alexandru Voda: "" De nu ma vor, eu ii voi pre ei, si de nu ma iubescu, eu ii iubescu, pre dansii si tot voi merge, ori cu voie, ori fara voie""".

Uimitoare ramane mereu la Negruzzi, in urma oricor lecturi repetate (mai ales daca avem in vedere ca nuvela e scrisa inainte de 1840), detasarea de eroul sau pus sub observatia caracterologului si privit ca un produs al imprejurarilor istorice, predestinat parca. Pe Lapusneanu il caracterizeaza cruzimea nemasurata, provenita dintr-o ura fara margini, dusa la paroxism, fata de boierimea tradatoare, lacoma de averi, spoliatoare a taranimiei. E viclean, ipocrit, de o inteligenta diabolica, isi incarca juramintele, e cinic si de un umor macabru, atunci cand ii arata sotiei sale Ruxandra, piramida de capete, considerandu-le drept "un leac de frica". Este in stare, vazandu-se popit, sa profere injurii la adresa clerului lucru infiorator pentru acea vreme, cu atat mai groaznic cu cat eroul e la un pas de moarte. Ar fi fost capabil chiar sa-si ucidă sotia si pruncul sau, atunci cand presimte alianta cu dusmanii lui neimpacati: "M-ati popit voi, dar de ma voi indrepta, pre multi am sa popesc si eu! Iar pe cateaua asta voi s-o tai in patru bucati impreuna cu tancul ei, ca sa nu mai asculte sfaturile boierilor si dusmanilor mei".

Ca la toti scriitorii vechi, de sub pana lui Costache Negruzzi apare adesea ceea ce am putea numi vorva memorabila, atrasa de aceeasi tendinta, spre lapidaritate. Toate cele patru motto-uri sunt asemenea vorbe memorabile, iesite din text, cu vremea, si devenite bun comun. Mai sunt si altele, intre care ne marginim a semna numai celebra replica a lui Lapusneanu: "Prosti, dar multi!"

Descrierile sunt minime in nuvela. Cateva amanunte vestimentale, enumerarea bucatelor de la banchet, facuta, cum zice George Calinescu: "cu o pensula flamanda" si cam atat. Intr-un singur loc, apare o scurta descriere tipic romantica:

"Cetatea [Hotinului] era muta si pustie ca un mormant de uries. Nu se auzea decat murmura valurilor Nistrului, ce izbeau regulat stancoasele ei coaste, sure si goale, si strigatul monoton al ostasilor de staja, carii intru lumina crepusculului se zureau razimati pe lungile lor lance."

Pe boieri, Lapusneanu "ii omorea din cand in cand", "nimeni nu indraznea a grai impotriva lui, cu cat mai vartos a lucra ceva"; "o gvardie de lefecii albanezi, serbi, unguri, izgoniti pentru relele lor fapte, isi aflasera scapare langa Alexandru, platindu-l bine, ii avea haraziti"; "incepu a sili pre straini

si pre catolici asi lepadare legea", in inima nordului "via inca pomenirea lui Rares"; "Ajunga atata sange varsat, atatea vaduvii, atatia sarmani" (=orfani); "Spun (=se zice) ca in minutul aceal, el era foarte galben la fata si racla sfantului ar fi tresarit", "incepura a zice (=a canta) din surle"; "la spatele fiestecaruia boier dvorea cate o sluga, care dregea"(=turna vin); "acum era aproape a se scula de la masa"(la impersonal); "milostivul Dumnezeu sa te intareasca in ce ai pus de a nu mai strica pe boieri si a bantui norodul"; "lovindu-l drept in frunte il dobori la pamant"; "slugi si oameni boieresti burzulusera norodul"; "sa-i improaste cu tunurile"; "sa-i de istov"; Lapusneanu "scotea ochii, taia maini ciuntea si seca (din lat. secare = a taia, scurta)pe care avea prepus". Spancioc si Stroici "sedeau la Cameninta (forma nearticulata a numelui propriu) asteptand si pandind vreme"etc.

Imitatorul lui Negruzzi, Alexandru Odobescu, va avea mai putin geniu in a intui specificul artei cuvantului si va da in "Mihnea voda cel Rau" si "Doamna Chiajna", descrieri de epoca foarte amanuntite, iesite de sub condeii arheologului, frumoase si interesante insine, dar devenite mai curand piedici in calea torentului epic. Descrierile lui Negruzzi sunt facut pentru culoare, pentru sugestie si atmosfera, si marginite numai la cateva amanunte semnificative.

Culoarea de epoca e data insa nu atat prin descrieri, cat mai ales prin limbaj, inspirat cu multa grija din cronica si adus in contexte perfect inteligibile contemporanilor. Nu atat vocabularul, care prin forta lucrurilor nu se mai foloseste azi (zobron, benisel, felendares, samuri, surguci, filaliu, junghiu etc., fiind vorba de costumatie sau de arme), dar mai ales cuvintele al caror continut semantic s-a schimbat, cat si fonetismele si constructiile sintactice arhaice, au o functie stilistica superioara, urmata si aplicata consecvent de Mihail Sadoveanu in romanele sale istorice de mai tarziu.